

Paulina Paleczna

V ASK

ELEMENTY I MOTYWY NARODOWE W MŁODEJ POLSCE

Cele

Ogólny:

- zapoznanie młodzieży z bogactwem twórczości młodopolskiej w kontekście wątków narodowych.

Szczegółowe:

- uczniowie potrafią podać przykłady elementów i motywów narodowych w całej twórczości młodopolskiej;
- uczniowie potrafią scharakteryzować sytuację Polski i jej kultury w owej dobie.

Metody: słowne, oglądowe, działalności praktycznej, problemowe

Formy: jednostkowa, zbiorowa

1. SEKWENCJA: LEKCJA PROJEKTUJĄCA

a/ Na tle *II Koncertu Skrzypcowego Op. 61* Karola Szymanowskiego uczniowie słuchają tekstu o sytuacji społeczno – politycznej tego okresu i przyczynach powstania nowego nurtu.

b/ Prezentacja multimedialna: uczniowie zapoznają się z głównymi motywami Młodej Polski wykorzystywanymi w sztuce na przykładach sztuk plastycznych.

c/ Uczniowie określają ogólną atmosferę epoki, dzielą się spostrzeżeniami podsumowują zdobyte informacje, formują pytania problemowe dotyczące epoki.

d/ Element relaksacyjny: projekcja dwóch krótkich filmików prezentujących sztukę Malczewskiego i Wyspiańskiego z muzyką klasyczną w tle. Dzielenie się refleksjami.

Treści:

Określenie sytuacji społeczno – politycznej narodu polskiego.

Awangardowe tendencje w sztuce są wynikiem kryzysu kulturowego i etycznego jaki miał miejsce w całej Europie na przełomie XIX i XX wieku.

Polacy, pod zaborami trzech mocarstw walczyli o zachowanie tożsamości narodowej a artyści o jednolity, spójny i wartościowy kształt kultury dla swojego narodu.

Między 1890 a 1914 rokiem dzięki wpływom europejskim ukształtował się w Polsce nurt zwany Młoda Polska lub modernizmem. To odrodzenie się pojęcia sztuki dla niej samej, symbolizmu i autonomii.

Nastroje polityczne nie sprzyjały odradzaniu się Polskości - klęska powstania styczniowego, represyjne rządy trzech zaborców, brak reakcji i pomocy ze strony innych państw, nie zniechęciły jednak Polaków do walki o swoją kulturę. Formowały się frakcje polityczne, które największą swobodą działania cieszyły się w zaborze austriackim. Nie bez znaczenia pozostawały przypadające na ten czas okrągłe rocznice nierozzerwalnie kojarzące się z doniosłymi momentami z dziejów państwa polskiego i Polaków. Setna rocznica uchwalenia Konstytucji 3 Maja (1891), setna rocznica urodzin Mickiewicza (1898), pięćsetna rocznica bitwy pod Grunwaldem (1910), pięćdziesiąta rocznica powstania styczniowego i setna wyprawy Napoleona na Moskwę (1912) sprzyjały odradzającym się patriotycznym nastojom.

Artyści zauważyli potrzebę odnowienia w narodzie ducha patriotyzmu i udzielenia wsparcia podstawowym, uniwersalnym wartościom. Przywoływali w swojej sztuce motywy pięknej polskiej przyrody. Nie szczędzili wyrazów krytyki wobec postaw służalczości Polaków i poddawaniu się represyjnym działaniom zaborców. Artyści zauważali kryzys wartości i dawali wyraz swoim odczuciom w swojej sztuce, która była pełna melancholii, zagubienia. Wykorzystywali odwieczne motywy śmierci i miłości.

Choć w środowiskach artystycznych toczyły się spory dotyczące roli i misji sztuki, niektórzy artyści pozostawali przy myśli patriotycznej, narodowej, uzasadnionej wciąż trwającą niewolą.

W programie „Młoda Polska” Artur Górski, odpiera zarzuty o słabym patriotyzmie młodych artystów i pisze: *„Kochamy wszystko, co rodzime, wierzymy w wielką przyszłość naszego narodu, a najgorętszym naszym pragnieniem – być podnóżkiem chwały tej Ojczyzny, której służyć chcemy ostatnim uderzeniem serca. Żądamy szczerości od młodych talentów i, stawiając ja jako punkt rzekomego programu żądamy tym samym (w naszych stosunkach) odwagi osobistej, ryzyka, prawie poświęcenia. A choćby przyszło zaglądnąć w oczy małym troskom życia, to i cóż? Ojcowie nasi mieli inną odwagę i inną formę poświęceń, niechże nam ta pozostanie – zawsze to przecież ta sama służba dla tej samej Pani...”*¹

¹ A. Z. Makowiecki: *Literatura Młodej Polski*, Warszawa 1994, s. 50

Jak pisze M. Podraza – Kwiatkowska : „*Nigdy chyba przedtem nie rozwijały się u nas tak jednocześnie, w sposób równoległy, literatura, malarstwo, architektura, sztuka stosowana. Nastąpiła swoista symbioza poszczególnych rodzajów i gatunków, dążność do wzajemnego łączenia się, niekiedy przenikania: malarstwo staje się literackie, literatura wzoruje się na muzyce; poezja- poprzez wiersz wolny- upodabnia się do prozy, proza – poprzez wstawki liryczne i rytmizację – upodabnia się do poezji; następuje inwazja elementów lirycznych w dramacie i udratyzowanie prozy; istnieją próby stworzenia dramatu muzycznego.*”²

Artyści Młodej Polski starali się jak najlepiej wypełniać postulat Richarda Wagnera o całkowitym zjednoczeniu sztuk w jednej sztuce uniwersalnej. Stworzył on koncepcję dramatu muzycznego, łączącego dźwięk, słowo, kształt i barwę, ruch sceniczny i gest aktora z filozofią, religią i mitologią.”³

Młoda Polska była protestem przeciwko standaryzacji i technicyzacji życia społecznego, obyczajowości mieszczańskiej, antagonizmom społecznym. Dążenia niepodległościowe w tamtym czasie wzrastały, nastąpił więc powrót do romantyzmu i poszukiwań symbolicznych i nastrojowych form ekspresji. Zwrócono uwagę na takie formy uczuciowości jak: melancholia, rozpacz, pożądanie nirwany lub śmierci, tragizm istnienia.

W okresie tym rozwinęły się nowe tendencje literackie (i nie tylko), takie jak dekadentyzm, neoromantyzm, symbolizm, ekspresjonizm, naturalizm, impresjonizm i secesja.

Motywami przewodnimi Młodej Polski były: motyw artysty, sztuka dla sztuki, szatan, ludomania, , śmierć, nirwana, miłość, lekka erotyka, natura oraz historia Polski.

2. SEKWENCJA – LEKCJA ĆWICZENIOWO – BADAWCZA

a/ Prezentacja utworów muzycznych Karola Szymanowskiego: *Wyrzundzaj się dziwce moje*, *Uwóz mamę*, oraz taniec góralski z baletu *Harnasie*. Uczniowie próbują określić korzenie kompozycji. Dopasowanie odpowiednich obrazów (mogą przedstawiać naturę, lud)

b/ Próba interpretacji wiersza Jana Kasprowicza *Rzadko na moich wargach* na tle wybranego przez uczniów utworu Szymanowskiego.

c/ Przypomnienie głównych wątków i objaśnienie symboli występujących w *Weselu* Wyspiańskiego. Funkcje symboli. Prezentacja obrazu *Chochóły* Wyspiańskiego.

² M. Podraza – Kwiatkowska: *Somnambulicy – Dekadenci – Herosi. Studia i eseje o literaturze Młodej Polski*, Kraków – Wrocław 1985, s. 9

³ A. Hutnikiewicz: *Młoda Polska*, Warszawa 1996, s. 29

d/ Szukanie symboliki i ukrytych znaczeń o wymowie patriotycznej i narodowościowej w prezentowanych już obrazach.

Treści:

a/ Rok 1928 to w życiu Karola Szymanowskiego intensywna praca nad baletem „Harnasie”, próby reformy konserwatorium oraz stworzenie „Pieśni kurpiowskich” na chór. Kompozytor przechodzi etap narodowy w swojej twórczości, odwołując się do muzyki ludowej.

b/ Kasprowicz Jan

Rzadko na moich wargach /fragm./

Rzadko na moich wargach -
Niech dziś to warga ma wyzna -
Jawi się krwią przepojony,
Najdroższy wyraz: Ojczyzna.
Widziałem, jak się na rynkach
Gromadzą kupcykowie,
Licytujący się wzajem,
Kto Ją najgłośniej wypowie.
Widziałem, jak do Jej kolan -
Wstręt dotąd serce me czuje -
Z pokłonem się cisną i radą
Najpospolitsi szuje.
Więc się nie dziwcie - ktoś może
Choć milczkiem słusność mi przyzna -
Ze na mych wargach tak rzadko
Jawi się wyraz: Ojczyzna.
Lecz brat mój najbliższy i siostra,
W tak czarnych żałobach ninie,
Ci widzą, że chowam tę świętość
W najgłębszej serca głębinie.
Podporą ci będzie i brzaskiem
Ta ziemia tak bujna, tak żyzna,

Nià ci Ja jestem na zawsze
Twa ukochana Ojczyzna".
W mej pieśni, bogatej czy biednej -
Przyzna mi ktoś lub nie przyzna -
Żyje, tak rzadka na wargach,
Moja najdroższa Ojczyzna.

c/

Akt I : Prezentacja gości z miasta i chłopów z Bronowic. Ostre, krótkie dialogi są charakterystyczne dla obu grup, zaznaczając różnice i kontrast między nimi.

Akt II : Przybycie fantastycznych gości. Widmo nawiedza Marysię, Stańczyk Dziennikarza, Zawisza Poetę, Hetman Pana Młodego, Upiór Szela Dziada a Wernyhora Gospodarza. Gospodarza otrzymuje złoty róg.

Akt III : Gospodarz powierza róg Jaškowi. Ten go gubi, podnosząc czapkę z piór. Gospodarz zasypia, a ludzie z postawionymi na sztorc kosami zbierają się. Przyjście Chochoła burzy porządek, wszyscy zaczynają tańczyć.

Symbole: złoty róg, pawie pióra, podkowa, chochoł.

3. SEKWENCJA – BOGACENIE I SELEKCJA

a/ Przedstawienie roli teatru dla sprawy narodowej.

b/ Teoria Teatru Monumentalnego Wyspiańskiego.

Treści:

a/ Teatr Młodej Polski to kontynuacja XIX- wiecznego rozumienia funkcji i zadań teatru w kraju pozbawionym państwa i narodowych instytucji publicznych. W zaborze pruskim i rosyjskim teatr był jedynym miejscem, gdzie można było usłyszeć język polski, obowiązywała jednak ścisła cenzura. W Galicji nie była ona tak widoczna. Teatr był ostoją polskości. Służył utrwalaniu świadomości i kultury narodowej, przypominając chlubną historię Polski. Miał również siłę propagandową. Eksponowano wątki ludowe i fantastyczne.⁴

W 1893 r. otwarto w Krakowie nowy gmach teatru, a dyrekcję objął Tadeusz Pawlikowski, dobrze zorientowany w tendencjach rozwojowych teatru europejskiego. Wprowadził do repertuaru głośne dramaty Ibsena, Maeterlincka, Hauptmana, udostępnił

⁴ Por. *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Teatr – widowisko*, red. M. Fik, Warszawa 2000, s. 25, 26

scenę młodym twórcom – debiutowali tu Wyspiański, Rydel, Przybyszewski. Wprowadził zmiany zbliżające tę scenę do modelu teatru modernistycznego. Po Pawlikowskim Józef Kotarbiński – wielbiciel Słowackiego – wystawiał wielkich twórców romantycznych. Realizował inscenizacje *Kordiana*, *Nie – Boskiej komedii*, *Dziadów*, *Balladyny*, *Lilli Wenedy* innych, a także neoromantyczne dramaty Wyspiańskiego – *Wyzwolenie*, *Bolesława Śmiałego* i *Wesele*.

b/ Wyspiański miał wizję nowoczesnych spektakli autorskich – był twórcą tekstów, projektów i scenografii. W szczegółowych koncepcjach nowatorsko wykorzystywał światło, muzykę, sztukę mimiczną, ruch sceniczny oraz ciszę. Niebagatelny wpływ miała na niego teoria syntezy wszystkich sztuk Wagnera.

4. SEKWENCJA – POSZUKIWANIE I PRZETWARZANIE INFORMACJI

a/ Cechy dramatu młodopolskiego na przykładzie *Wesela* Wyspiańskiego.

b/Szukanie miejsc wspólnych dla finału dramatu i obrazów Malczewskiego. Refleksje. Analiza atmosfery i symboliki.

c/ Szukanie uzasadnienia dla istnienia motywu narodowego w sztuce Młodej Polski.

5. SEKWENCJA – OCENA, KONTROLA, SYNTEZA, KLARYFIKACJA WARTOŚCI.

a/ Uczniowie wypowiadają swoje refleksje dotyczące tematyki i epoki.

b/ Ranking na najciekawszy obraz młodopolski.